

Pracovní skupina pro

OBRANU, BEZPEČNOST A ZAHRANIČÍ

(obrana České republiky, vnitřní bezpečnost, zahraniční záležitosti a hrozby)

Shrnutí

Členové pracovní skupiny pro obranu, bezpečnost a zahraniční věci upozorňují na novou legislativu v oblasti zpravodajských služeb a nedostatky české rozvojové politiky. Jako nestandardní hodnotí zásahy prezidenta republiky do práce Bezpečnostní informační služby (BIS) či narůstání vlivu populistických a autoritářských politických stran v evropských zemích. V oblasti zahraniční politiky experti nezaznamenali výraznější zásahy, připomínají však problematické nominace do diplomatických pozic, aktivistické vystupování prezidenta a reaktivnost české zahraniční politiky.

1) Události (včetně legislativních změn), které se týkají sledované oblasti a jsou z hlediska jejího fungování zásadní¹

V oblasti zahraniční politiky experti ve sledovaném období neidentifikovali zásadní legislativní změny. Nedošlo ani k vytváření či úpravě nelegislativních koncepčních dokumentů, jakým je například Koncepce zahraniční politiky ČR². Výraznou proměnou neprošel ani charakter a koordinace zahraniční politiky.

Jako zásadní však hodnotí novelizaci zákona o zpravodajských službách³, zákona o Bezpečnostní informační službě⁴ a zákona o Vojenském zpravodajství⁵. [1] Novelizace podle expertů adekvátně reaguje na vývoj bezpečnostní situace a rozšiřuje pravomoci zpravodajských služeb, mimo jiné oprávněním přístupu do některých informačních systémů veřejné správy, k informacím bank a finančních institucí či mobilních operátorů. Současně může významně přispět k posílení mezinárodní spolupráce v této oblasti.

¹ Jednotliví experti přiřazují obsaženým bodům různý význam z hlediska závažnosti.

² Ministerstvo zahraničí ČR, Koncepce zahraniční politiky ČR. 2015. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

³ Zákon č. 153/1994 Sb.

⁴ Zákon č. 154/1994 Sb.

⁵ Zákon č. 289/2005 Sb.

Experti upozorňují rovněž na přípravu nového zákona o zbraních⁶, který reaguje na novelu evropské směrnice o kontrole nabytí a držení zbraní⁷. [2] V kontextu obranné politiky hodnotí jako významný také probíhající proces akvizice nových vojenských transportérů [3] a víceúčelových a bojových vrtulníků pro Armádu ČR [4].

Ohledně boje s politickým extremismem bylo důležitou změnou rozhodnutí Ministerstva vnitra doplnit koncepcí vycházející z teorie extremismu konceptem *hate crime* (předsudečné nenávisti)⁸[5]. Tento přístup, který je nyní postupně zaváděn do praxe, může dle členů Pracovní skupiny výrazně a pozitivně proměnit přístup Ministerstva vnitra i Policie České republiky k problematice politického extremismu. Zveřejněna byla také Výroční zpráva o projevech antisemitismu v ČR za rok 2018⁹. Významné však bylo především otevření debaty týkající se definice antisemitismu, který je ve zprávě chápán velmi široce. Spory panují především v otázce zahrnutí či nezahrnutí kritiky státu Izrael do kategorie antisemitismu.

2) Případné zásahy do sledované oblasti, které by mohly ohrozit základní demokratické a právní principy či jinou součást ústavního pořádku ČR

I přes přetrvávající spory mezi jednotlivými aktéry české zahraniční politiky v oblasti vztahů s nedemokratickými režimy nedocházelo v oblasti zahraniční politiky k významnějším nestandardním zásahům. Navzdory omezenému konsenzu a rozdílnosti priorit aktérů zahraniční politiky ČR nadále probíhají společná setkání ústavních činitelů k zahraniční politice, [6] která umožňují moderovat mnohdy kontroverzní vystupování prezidenta republiky.

Jako zásadní a pro demokratické fungování státu rizikové spatřují experti snahy prezidenta politicky zasahovat do práce zpravodajských služeb, především Bezpečnostní informační služby (BIS) v souvislosti s kauzou novičok [7] a následně ve spojení s pozicí BIS¹⁰ a Národního úřadu kybernetické a informační bezpečnosti (NÚKIB)¹¹ vůči čínským firmám [8], které podle obou institucí představují pro ČR bezpečnostní hrozbu.

V oblasti politického extremismu experti upozorňují na úspěch krajní a populistické pravice ve volbách do Evropského parlamentu [9] v některých evropských zemích a narůstání vlivu populistických stran a stran se sklony k autoritářství ve státech jako je Itálie, Velká Británie,

⁶ Usnesení vlády č. 740; nahrazuje zákon č. 119/2002 Sb.

⁷ Směrnice Rady 91/477/EHS

⁸ Ministerstvo vnitra ČR, Koncepcí boje proti projevům extremismu a předsudečné nenávisti pro rok 2019. 2019. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpráva-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

⁹ Federace židovských obcí ČR, Výroční zpráva o projevech antisemitismu v České republice za rok 2018. 2019. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/3903/vyrocní-zpráva-o-projevech-antisemitismu-v-ceske-republice-za-rok-2018/>

¹⁰ Bezpečnostní informační služba, Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2017, 2019. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocní-zpráva/vyrocní-zpráva-bezpečnostní-informační-sluzby-za-rok-2017-d85907e6.html>

¹¹ Národní centrum kybernetické bezpečnosti, Software i hardware společností Huawei a ZTE je bezpečnostní hrozbou, 17. 12. 2019. Dostupné z: <https://nukib.cz/cs/uredni-deska/>

Polsko či Maďarsko. V českém kontextu stojí za zmínku také vznik politické strany Trikolora, která má potenciál agregovat politické přeběhlíky z okrajových částí politického spektra.

3) Trendy a predikce v rámci sledované oblasti

Česká zahraniční politika zůstává převážně reaktivní a vyhýbavá vůči regionálním a globálním problémům jako je například klimatická krize či ruská agrese vůči Ukrajině. Tento trend bude zřejmě pokračovat i nadále. Negativní dopad na výkon zahraniční politiky může mít také setrvávající tendence některých politiků stavět do popředí významově zástupné otázky české zahraniční politiky, jakými je například problém imigrace. V následujícím období bude také ústředním tématem schvalování státního rozpočtu, jež se může dotknout i nástrojů zahraniční politiky v oblasti lidských práv či transformační a rozvojové spolupráce ve světě. V tomto kontextu lze předpokládat, že se opětovně objeví návrhy na omezení podpory této činnosti. V minulém roce byly takové návrhy předkládány ze strany poslanců SPD. Takové tendence hrozí snížením akceschopnosti a čitelnosti v dlouhodobě významných doménách české zahraniční politiky. Česká republika navíc nadále nedodrжуje závazky EU a OECD v oblasti prostředků plynoucích na rozvojovou politiku ani se nepřibližuje jejich naplňování.

Není rovněž vyloučeno, že bude poslanecké sněmovně předložen návrh změny článku Ústavy o vysílání ozbrojených sil mimo území ČR, jež by umožnilo vládě vysílat ozbrojené složky do zahraničí na dobu delší než 60 dní bez souhlasu zákonodárců. O této změně hovořil v květnu 2019 předseda vlády Andrej Babiš s tím, že by pravomoc schvalovat vysílání jednotek mohla přejít na Bezpečnostní radu státu [10]. Totožný návrh byl předložen již v roce 2016 také poslankyní Janou Černochovou (ODS). Experti rovněž očekávají debaty nad legislativní úpravou působnosti Vojenského zpravodajství, a to směrem k zajišťování kybernetické obrany [11]. Hodné pozornosti bude i projednávání návrhu zákona, který upravuje vstup do podnikání v oblasti soukromých bezpečnostních služeb [12]. Na stranické úrovni lze očekávat prohlubující se spory v rámci SPD a snahy o pronikání elementů z okrajových částí politického spektra do hnutí Trikolora.

4) Příležitosti ke zlepšení. Příklady dobré praxe v zahraničí, kterými bychom se mohli inspirovat. Doporučení (zejména legislativní či exekutivní povahy) ke zlepšení fungování dané oblasti.

Problematickým rysem zahraniční politiky jsou politické nominace do diplomatických pozic, které v některých případech mohou fungovat jako „odměna“ za jiné služby. Zásadní je také zajistit předvídatelnost a meritornost kariérního postupu a výjezdů. Inspirovat se lze například programem Civil Service Fast Stream ve Velké Británii. Prostor pro zlepšení se nabízí také ve vztahu k alokovaní prostředků na rozvojovou spolupráci. To by bylo možné zajistit zákonem, který by stanovil povinné navyšování prostředků na úroveň závazků ČR vůči EU (0,33 % HND) nebo OECD (0,7 % HND).

Experti upozorňují také na potřebu zefektivnění procesu nákupů ze strany Ministerstva obrany. V bezpečnostní komunitě panují v této souvislosti pochyby, zda Ministerstvo obrany bude schopné velké zakázky na přezbrojení armády úspěšně dokončit.

Žádoucí je i dlouho diskutovaná reforma systému zpravodajských služeb. Nedostatky leží především v oblasti kontroly a nastavení efektivní spolupráce mezi zpravodajskými službami a vládou. Ve vztahu k potřebě reformy lze podle členů Pracovní skupiny najít řadu příkladů v zahraničí. Pozitivních výsledků lze však docílit i spoluprací odborníků a vlády podobně jako v případě Auditů národní bezpečnosti, který byl vypracován na základě rozsáhlé debaty mezi experty z bezpečnostní komunity a příslušnými vládními resorty.

Z hlediska bezpečnosti a obrany je klíčové zaměřit se na snižování stále rostoucí polarizace české společnosti. Ve vztahu k deradikalizaci osob aktivních v krajně pravicových organizacích i mimo struktury krajní pravice se potom účinným nástrojem může stát podpora tzv. exitových programů, které zajišťují podporu jednotlivcům v opouštění krajně pravicové scény. Klíčová může být v tomto kontextu spolupráce s Německem, které má v této oblasti dlouhodobé zkušenosti nejen ve sféře krajní pravice, ale také s deradikalizací osob napojených na džihádistické struktury.

Vybrané citace členů Pracovní skupiny

„Jako bezprecedentní a pro českou demokracii navýsost nebezpečné považuji neopodstatněné hanlivé výroky prezidenta republiky Miloše Zemana na adresu českých zpravodajských služeb. Nejedná se zde však pouze o prezidentův negativní názor (na který má plné právo), ale především o snahy ovlivňovat práci českých zpravodajských služeb, resp. do jejich práce politicky zasahovat. A to je v demokratickém státě zcela nepřípustné.“ (Jan Paďourek)

„Přirozeně existují spory mezi jednotlivými aktéry zahraniční politiky (prezident, premiér, ministr zahraničních věcí), které se týkají i vztahů s autoritativními režimy (např. Čínou), nicméně oproti některým předchozím obdobím lze hovořit spíše o zklidnění situace.“ (Vít Dostál)

Přehled mediálních výstupů k dané oblasti

[1] ČT24. Senátní bezpečnostní výbor podpořil návrh vlády, aby zpravodajské služby měly více pravomocí. 23.7. 2019. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/bis-uzsi-vz-zpravodajske-sluzby-pravomoci-rozsireni-bankovni-udaje-informacni_1907231103_mpr

[2] Česká justice. Vnitro odeslalo do připomínkového řízení nový zákon o zbraních. 7. 9. 2019. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/09/vnitro-odeslalo-pripominkoveho-rizeni-novy-zakon-zbranich/>

[3] Euro. Nákup obrněnců za 53 miliard: čeká se na ministerstvo financí. 1. 2. 2019. Dostupné z: <https://www.euro.cz/byznys/nakup-obrnencu-za-53-miliard-ceka-se-na-ministerstvo-financi-1438095>

[4] ČT24. Česká armáda vybírá nové víceúčelové bojové vrtulníky, jedná s Američany. 28. 5. 2019. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2827370-ceska-armada-vybira-nove-viceucelove-bojove-vrtulniky-jedna-s-americany>

- [5] Česká justice. Vláda zavedla pojem předsudečná nenávist, nesprávným chováním se jí může dopustit každý. 15. 5. 2019. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/05/vlada-zavedla-pojem-predsudecna-nenavist-nespravnym-chovanim-se-muze-dopustit-kazdy/>
- [6] ČTK. ČR má podle ústavních činitelů hrát v EU aktivní, odpovědnou roli. 22. 5. 2019. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/cr-ma-podle-ustavnich-cinitelu-hrat-v-eu-aktivni-odpovednou-rolu/1758631>
- [7] ČT24. Novičok se v Česku nevyráběl ani neskladoval, ujistily tajné služby Babiše. 7. 5. 2019. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2471815-novicok-se-v-cesku-nevyrabel-ani-neskladoval-ujistily-tajne-sluzby-babise>
- [8] iRozhlas. Zeman označil výroční zprávu BIS za plácání. ‚V těch dokumentech nejsou žádné důkazy,‘ řekl. 6. 12. 2018. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/milos-zeman-prezident-bis-spionaz-rusko-cina-kontrarozvedka-extremismus_1812062133_dok
- [9] Lidovky.cz. Krajní pravice slaví úspěch. Zvítězili Salvini i Le Penová, své europoslance získal Okamura i Kotlebovci. 26. 5. 2019. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/volby-do-europarlamentu-napric-eu-vrcholi-vysledky-budou-pred-nedelni-pulnoci.A190526_071458_ln_zahranici_ele
- [10] ČT24. Babiš chce vysílat vojáky do zahraničí bez souhlasu parlamentu. Odmítají to ale i jeho spojenci. 3. 5. 2019. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2805008-babis-chce-vysilat-vojaky-na-mise-bez-souhlasu-parlamentu-odmitaji-ale-i-jeho>
- [11] Aktuálně.cz. Hlídat kyberprostor chtějí i vojenští zpravodajci. Souhlas k zásahu by dával Metnar. 15. 2. 2019. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/vojenska-rozvedka-chce-nepretržite-monitorovat-kyberprostor/r~7691c14e306811e98c840cc47ab5f122/>
- [12] ČT24. Ministerstvo chystá nová pravidla pro bezpečnostní agentury. Pracovníci by mohli používat zbraně. 22. 10. 2018. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2629346-ministerstvo-chysta-nova-pravidla-pro-bezpecnostni-agentury-pracovnici-mohli-pouzivat>

Za Fórum expertů

Mgr. Vít *Dostál*, Ph.D.

Mgr. Jan *Charvát*, M.A., Ph.D.

Ing. Bc. Luděk *Michálek*, Ph.D.

PhDr. Jan *Paďourek*